

שושנה דמארי ויתרה על בעלה ובתה אבל לא יכלה לבחר אחרת

דמארי נגעה בחלום האמריקאי אבל העדיפה את זה הישראלי, הוקפה בשימושות שהוא "טורפת גברים" ומוצאה התימני היה חלק מהזוהר שלה. קובי פרג'י ומוריס בן מיר, שעמלו ארבע שנים על הסרט התיעודי "המלכה שושנה", מספרים מה נותר בחוץ וקוראים למאבק בהחלטת התאגיד להקפיץ את תעריך הארכיון שלו, שבלעדיו סרטם לא היה נוצר

[אתרי שטרן](#)

22 בדצמבר 2021

מאי 1948. ארנונים ציוניים פועלים בקדחתנות למען רביות עולים יהודים שביקשו להגירה לישראל ונכלאו במחנות בקפריסין, עקב המדיניות הבריטית שאסורה זה שנים על העולה. העולים, רובם מפולין ורומניה, חיו במחנות בתנאים קשים ולא פעם סבלו רعب. התנווה הקיבוצית ארגנה משלחות של מורים לעברית, הוועד למען גולי קפריסין אסף בגדים ונעלמים וארגון הגיונט טיפול בקולטורה. כזה, הוא דאג להביא לקפריסין את שושנה דמארי, שכבר הייתה אז זמרת מוכרת, בת 25 בלבד.

"את צלייל 'אני מצפת' 'יכלנית' שומעים בכל מקום ובכל מחנה", נכתב בעיתון "דבר" ב-28 במאי 1948, "המעפילים שמרו לעצם את התכניות של הקונצרטים שלחנו במספר של 10,000 ומשננים את השירים". מלבד הליהיטים העבריים ששירה דמארי בליווי של המלחין משה וילנסקי, היא הכינה לעולים הפתעה מיוחדת, שביצעה ביידיש את השיר "ראזשינקעס מיט מאנדלאען" (צימוקים ושקדים). על פי דיווחים בעיתונות העברית דאז, זה היה שיא המופע והקהל הΖפֿר בדמותו. לעיתים גם דמארי עצמה נאלצה להפסיק את שירותה כדי להסדיר את נשימתה.

"המלכה שושנה", סרט תיעודי המשודר בימים אלו בשני חלקים ב"הוט 8", משתמש גםengan קדוצה ההיא בתיאור דמותה של דמארי כמי שישיפורה האישי וסיפור הציונות נכרכו בו יחד. לצד מעמדה כ"מלכת הזמר העברי" מאיר הסרט נתיבים פחות מוכרים בחיה, למשל כמורה בינלאומית שמילאה את הקרןגי הול וה"רדיו סייטי" בניו יורק והתרועעה עם אמנים כמו נינה סימון ונט קינג קול. מת חדדה גם הדמות הפמיניסטית הייחודית של מי שהעדיפה את טיפוח הקריירה שלה על חיי הנישואים שלה ועל גידול בתה. קטיעי ארכיון מרתקים ונדירים, לא פעם פולשניים, מתארים את הכאב של הבעל, שלמה בשמי, שהוא האמרגן שלה בתחילת דרכה המקצועית ועם נסיקתה הפך לנגר שמחכה לה בישראל.

קובי פרג' ומורים בן מיר עבדו על הסרט יחד עם שאול מלמד במשך כמעט ארבע שנים. הם נבראו בעקבונה הפרט של דמари וברכינסקי נוספים. כתר המלכה וশמלות הPAIR עדיין שם, אבל ההילה מתפרקת מעט ממרקח הזמן. דמари פעל בשם המפעל הציוני בארץ ישראל בתקופה שבה שלטה הצניעות, וההדר והזהר בהופעתה עמדו בינוֹן לכך. אני שואל את השניהם עד כמה לזמן ראה דמاري את עצמה כחרינה בסגנון הופעתה וגם בכישרונה.

בן מיר: "אכן יש בשושנה איכיות הוליוודית. עבורי היא מין נורמה זומנדן, הניבורה של 'שדרות סנסט'. במילה 'hollywood' אני מתכוון גם לאיזה אופל הוליוודי. אני מאמין שבתחילה דרכה היא לא ראתה את עצמה כחרינה, כי היו אז זמרות נוספות עם גון דומה, דוגמת אסתר גמליאלית וברכה צפירה. אבל מאוחר יותר, כשהגיעה להופיע בעולם, אני מניח שהיא כבר הבינה בכישרונה ובכך שהיא דמות אקזוטית ויצאת דופן".

פרג': "זה קשור גם לכמה הסביבה גורמת לך להרגיש מיוחד. סודיה, אחיה, הביא אותה להקת 'שולמית' ושלמה בעלה הבין בכישרונה ואולי גם עזר לה לשרטט את החלום. כשהיא עוברת להקת 'לי לה לו', היא כבר בכלל חרינה בהרכב התיאטרלי ההוא. כך שعود לפני שהוא האמיןה בעצמה הסביבה המוקדמת שלה דחפה אותה ושיפקה את הכישרונות שלה, והוא התחליה להבין שהוא מיוחד".

בעיות עם וילנסקי

אחד האתגרים עימם התמודדו פרג' ובן מיר הוא המיתולוגיה הלא כתובה של דמари, שצירה אישת אהבה גברים רבים ולא פעם ניהלה עימם רומנים. גם הסרט רומז לכך (כולל רמזות ברורות לקשר אינטימי עם משה וילנסקי) אם כי לא אומר זאת ישירות. "כמו שמו ריף אומר הסרט, כולנו יוצרים מינאים, כולנו בני אדם" אומר בן מיר, "ואני מוסיף: מה רע בזה? אני לא חשב שצריך לסמן את שושנה כטורת גברים כדי להקטין אותה ואת כישרונה".

פרג': "אם אתה עושה סרט תיעודי על גבר ששכב עם מאות נשים הוא יצא אהלה גבר וזה עדיין נשאר סרט על סרח' גינזבורג האמן. אבל אם אתה עושה סרט על אישת יצירתי, זה מיד מעוות את כל המשקלים הנכונים. הסרט שלנו לא מתעלם מזה, אבל שם את זה בפרופורציות. לא כל מה שאומרים עליה נכון, ולא בהכרח עניין אותנו לברר הכל".

המפגש של דמари עם וילנסקי נדמה כמו שפוגש את המוזה שלו. מצד שני, ניכר שהוא הותש ממנה ואחריו שהקשר היצירתי ביניהם נגמר הוא אומר עליה דברים קשים. עד כמה היא התנהגה כדיות?

בן מיר: "כשהתחלנו לעבוד על הסרט וסיפרנו לחברים אחרים, قولם שאלו האם נספר על הרומנים, על היריבות שלהם, על תחושיםعلויונות הייתה לה. והתשובה שלנו תמיד הייתה שאנו חזו מבקשים

דווקא להציג את המורכבות שלה. שמענו מבונן את כל הרכילות והסיפורים האפשריים".

פרג': "זאת הייתה קודם כל מערכת יחסים מ Każעתה שהביאה את שושנה להיות מה שהיא אבל גם הביאה את וילנסקי להיות מי שהוא. בתוך מערכת יחסים, כל מערכת יחסים, יש ימים מעוננים וימים שטופי שימוש, היי בינםן מחלוקות אבל הייתה גם אהבה וכבוד למה שיצרו יחד, עד יומם האחרון".

אתם מראים קטעי ארכיוון יפים ממפגשים שלה עם אמנים כמו נינה סימון ונט קינג קול, הגודלים של התקופה. במראה שלה היא השווה ברדיו האמריקאי לאוהה גרדנר. אבל היא לא הגיעו לשורה הראשונה. החלום האמריקאי הוחמצ?

בן מיר "יכול להיות, אבל כמו שהיא אומרת הסרט, יכולתי להפוך לזרמת אמריקאית עם מחשופים, אבל שאני אעזוב את הuko שלו? קזו שנלחמתי עליו כל חי' והקרבתי את משפחתי ואת הכל'. בסוף של דבר זאת הייתה גם בחירה שלה, כמו שאר הבחירה הקשות שהיא עשתה. בוא לא נשכח שבארצות הברית היא שוקה כזמרת לאומית ישראלית, כקהל אקזוטי ממדינה רחוקה, אני לא רואה איך אפשר היה להפוך אותה לכוכבת אמריקאית".

פרג': "היא טעה לא מעט מהחלום האמריקאי וכנראה הרגינשה שהיא מאוד מכאן ושוקוקים לה כאן. אלה היו ימים שהמדינה לא הייתה דבר מובן אליו, והיא הייתה חלק מהסיפור של המדינה שבדרכ, היה לה תפקיד. ב-48' היא נסעת לראשונה לארצות הברית ומופיעיה בערבי התרמה למדינה. היא ניסתה לא מעט כספים. היא לא הרגינשה אמריקאית, היא הרגינשה אשת העולם הנגדל אבל חלק בלתי נפרד ממשהו שקורה כאן".

באופן נדיר לתקופתה, היא אומרת שלא הייתה מותרת על הקריירה למען טיפול המשפחה והאמונות. עד כמה זה גבה ממנה מחיר נפשי?

בן מיר: "אנחנו יודעים שבשנים האחרונות לחיה היא נהגה לדבר בטלפון כל יום עם נואה, בתה. אלה היו לעיתים שיחות של אהבה ולעיתים שיחות טענות וכואבות. אני מניח ששושנה עשתה חשבון נפש בשער כל חייה ולא רק לקרהת סופם. מצד שני, אני לא חשב שהיא יכולה לבחור אחרת. עבורה הבמה הייתה הדבר הכי חשוב".

פרג': "כשיש לך כזה כישرون, העולם חוטף אותך. הציפייה שלה מנסיבותיה הייתה כנראה שיבינו אותה. גם בעלה הבין שישפה מושא נדול ממן, שהוא לא יכול להחזיק אותה קרוב אליו, שהוא חייב למתת לה לעוף".

הסרט מבוסס בין השאר על עיבוניה העצום של דמארי, אבל היא נותרת בוcadem פרטי למדי. אין לנו מושג למשל על עמדותיה הפוליטיות או על ההשפעה שלה על יצירת השירים שביבעה. השארתם בכוננה חלקים רחבים מחייה מוחוץ לפרטיהם?

בן מיר: "ושונת לא איתנו, והרבה שאלות שרק לה היו תשובה להן נשארו מרוחفات בחלל חדר העירכה. בסוף, זה סרט קולנוע ולא החיים עצם. אנחנו עובדים עם האינפורמציה שהצלחנו להשיג ולא עונים על שאלות שאין עליהן תשבות. כשפתחנו את המכולה שבה נמצא עיזבונה, הרגשנו ברז מוזל כבמאים תיעודים. מצד שני הייתה תחושה של חוסר נוחות, בוגר פלישה לפרטיותו של אדם שכבר אין בו חיים. אז גם הבנו שאנחנו חייכים למתוך קזו שאנו אנו לא עוברים".

לא הזכרתם במילא את יפהirkoni, המתחרה הצמודה שלה. למה?

בן מיר: "היריבות כביכול בין שונת ליפה הייתה מדומיננטית בתקשות ואצל עיתונאי הרכילות. בחיים האמתיים הן רחשו חיבה גדולה זו לזו, הערכו אחת את השניה. באחד הקטעים שלא נכנסו הסרט, בטקס האשכבה לדמארי בתיאטרון הקאמרי, היה רגע מכמיר לב שבו יפה, כבר מבוגרת מאוד, מנicha זר כלניות על ארונה וובכה".

פרג: "חלק ממה שהוא נראה מצחיק בשונת זו ההתנסאות המלוכית שלה, שהיא טבולה בהמון הומור ומודעות עצמית. היא לא באמת הייתה מאימת מיפה, אבל אהבה לפעמים להשתעשע בתחרויות זאת. בשנים האחרונות הן בעיקר אהבו לשתף פעולה ולצחוק על זה. מדי פעם הן עשו ראיונות משותפים, אבל מערכת היחסים הזאת לא הייתה באמת משמעותית עבור שונת".

עדין ריכל מצטער

דמארי זכתה בפרס ישראל ובשרה ארוכה של פרס הוקרה אחרים, אך כפי שניתן לראות הסרט, סופה היה עצוב. היא הייתה בזדה במידה רבה ונשכח עד לקאמבק המסיים שיזם עדין ריכל. שאלתי את יצרו הסרט אם היא דמות טראנית בעיניהם.

בן מיר: "אני חשב שהיא אהבה להיות בלבד. היא בחרה בבדידותה, עם כל הקשי שבחזה. היו אנשים רבים בסביבתה, גם חברי נפש, אבל לתחרות היא העדיפה את בלבד שלה".

היא סבלה מנגענות הקשורה במוצתה?

פרג: "צריך להגיז את האמת, שונת לא סבלה הרבה מנגענות. היא עלתה בעלייה התימנית המוקדמת, בשנות ה-20, יש הראשונים לציון ולא למעברה כמו העליות המאוחרות יותר. כמובן ששחייתה בדלות כמו כולם באותה תקופה, אבל היא לא קיבלה יחס מפללה. ההיפך הוא הנכון, באותה תקופה ראה בתרבויות התימנית כוח של גיון וקיבוץ גלויות. המפנה בינה לוילנסקי יצר משהו ישראלי מקומי, שיכל היה להתפרש רק על האדמה הזאת".

עד כמה לדעתכם תעמוד המזיקה שלה ב מבחן הזמן? נדמה שהמזיקה העכשוית התרחקה מרחק עצום מכל מה שהיא יציג.

פרג': "באחת האזכורות האחרונות שלה, עידן ריכל עלה לדבר ואמר לשושנה על קברה שהוא מצטער להניד לה אבל אף אחד כבר לא שומע את השירים שלה בדור הצעיר, ושלא כל השירים נשאים כמו שקייינו לאחר שאחנו מתים. היה לה חלהות בעיני כשהוא הוסיף שאם זמר או זמרת צעירים היום מצליחים בארץ, זה הרבה בזכותה וזכות הדרכ שסללה, גם אם הם לא יודעים את זה".

הסרטים שיצרתם על יוסי בנאי, שושנה דמארי ופוטו פרג', מבוססים ברובם על חומר ארכיאון. השבוע היהודי מועצת התאניד על התיקנות חומריארכיאון של רשות השידור. עד כמה זה מטריד אתכם?

פרג': "ההיסטוריה של ישראל ברובה מתועדת בערוצ היחיד שהיא כאן. הורינו גם אנחנו שילמנו במשר שניים את אגרת הטלוויזיה והרדיו, מה שהופר אותנו לבעלי מנויות בחומראים הללו, כמו כל אזרח מדינת ישראל. המהלך שזוויח עליו לאחרונה, על העלתה תעריף ארכיאון התאניד ל-3,000 שקלים עבור דקה אחת בלבד, מחסל את האפשרות עבור יוצרים כמוינו לעשות סרטים שלא מופקים עבור התאניד.

"בימים אחרים, כל סרט תיעודי שמשתמש בארכיאונים, שהتانיד לא יסכים לממן, ההיתכנות הכלכליות שלו היא אפסית. נראה שמישה רוצה לחסל את התחרות ולשמור לעצמו בלעדיות. לתפיסטנו זה מהלך מונופוליסטי. לתאניד השידור יש מיליון ששייכים לציבור, ומתוב שימצאו את הדרך ואת המחיר כך שלא תיפגע היצירה הישראלית. במקרה הפרטי שלנו, סרטים כמו "להoir את יוסי" או "זודות יוסי בנאי", ו"המלכה שושנה" אודות שושנה דמארי — שניהם ניבורי תרבות חשובים — לא יכולים לדורות (בתעריף החדש, א"ש). פשוט ככה. אנחנו יוצאים למאבק וקוראים מכאן לשר התקשרות ולשר התרבות להתערב, ומובן לכל היוצרים והיוצרים להציג אלינו".